

**КУЛЬТУРА РАННЬОМОДЕРНОЇ ЄВРОПИ
ТА ЇЇ СУЧАСНЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ
(рецензія)**

Цього року книжкові полиці українських наукових бібліотек – вузівських, муніципальних і приватних – поповнилися новим унікальним у багатьох сенсах навчальним підручником «Культура ранньомодерної Європи»¹, який вийшов друком у відомому харківському видавництві «Фоліо».

«Культура ранньомодерної Європи»... За цими, здавалося б, звичними для академічної спільноти словами, насправді, криється великий доробок і копітка праця не одного дня, тижня, місяця і навіть року. І не одного інтелектуала. У цьому випадку над згаданим вище підручником працювали двоє друзів, педагогів і науковців з двох престижних вишів України – Віктор Коцур (Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди) та Василь Балух (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича).

Звісно, що для шанованих авторів, на рахунок яких десятки подібних видань, цей підручник сприймається, скоріше за все, як чергова хіба що ще краще відшліфована, аніж попередні, намистинка у довгій вервиці їхнього інтелектуального доробку.

Та, насправді, яким би блискучим не був майстер, він кожного разу не лише щиро тішиться своїм новим витвором, а й переймається його долею, хвилюється за те, як цей витвір сприйматимуть шанувальники і критики, якими будуть його функціональні можливості та навчально-пізнавальні опції.

Ці відчуття, звісно ж, переживають й автори рецензованого підручника. Хай там як, але для нас – для тих, хто відповідає в силу власних функціональних обов'язків за організацію навчального процесу і підготовку високоосвічених, духовно та інтелектуально зрілих фахівців у галузі культурології – це знакова подія. Адже поява концептуально вдалого і змістовно наповненого підручника суттєво полегшує розв'язання важливої проблеми, спрямованої на підвищення рівня навчально-методичного забезпечення не лише в Чернівецькому чи Переяслав-Хмельницькому університетах, а й у вищій школі загалом.

Підручник знайомить читача з особливостями історично-культурного розвитку європейських країн у XVI – XVII ст. Значну увагу автори підручника звернули на витлумачення особливостей формування соціокультурного середовища під впливом Реформації та Контрреформації, а отже, на духовно-культурні трансформації в Європі епохи раннього Нового часу. Підручник добре оснащений навчально-методичними і довідковими елементами. Крім вдало підбраного ілюстративного матеріалу (карти, схеми, портрети, репродукції художніх полотен, скульптурні та архітектурні зображення тощо) та компетентісно зорієнтованих запитань для самоконтролю до кожної навчальної лекції, у додатках уміщено термінологічний словник, перелік географічних назв і видатних постатей європейської культури ранньомодерного періоду, предметний, географічний та іменний покажчики, бібліографію.

Вивчення та засвоєння основних чинників розвитку культури європейських народів періоду раннього модерну залишалося важливою проблемою упродовж багатьох століть, а сьогодні це постає актуальним, як ніколи, адже для українського народу, який повертається до самого себе, своїх історичних і національних духовно-культурних джерел, прагне наблизити собі на цьому шляху ту складну і контроверсійну епоху – час, що був сповнений однаковою мірою як багатообіцяючих, так і надовго втрачених можливостей. Для тієї доби характерним було швидкоплинне протікання чи не найбільш динамічних процесів, наділених широкою історіософсько-релігієзнавчою семантикою з яскраво вираженим континуальним потенціалом.

¹ Балух В. О. Культура ранньомодерної Європи: підручн. для студ. вищих на навч. закл. / В.О. Балух, В.П. Коцур. – Харків: Фоліо, 2017 – 495 с.: іл.

Зайве буде доводити, що ранньомодерний період потрібно розглядати як своєрідну «розтягнуту» в часі точку біфуркації, коли здійснювався цивілізаційний вибір України. Ця дилема постає й перед сучасними українцями, а надто ж молоддю. Вона набуває особливого значення й у контексті розвитку взаємин між Україною та країнами Європейського Союзу. Її детермінує і чим раз виразніше загострює зміна стратегії розвитку нашої держави, налагодження добросусідських і партнерських стосунків з європейським і світовим співтовариством, що є неможливе без культурного діалогу, опертого на глибокі та комплексні знання спільного історичного минулого і спільної візії майбутнього. І в цьому контексті роль підручника «Культура ранньомодерної Європи» переоцінити годі. Підібраний та узагальнений в ньому потенціал має вагоме не лише навчально-освітнє, а й виховне значення.

Звісна річ, що цей підручник не замінить усіх інших, виданих до нього. Бо, коли ми звертаємося до сучасних навчальних підручників чи посібників, то обов'язково помічаємо, що кожен з них, незалежно від того, чи присвячений він історії, чи культурології, містить тією чи іншою мірою матеріал про становлення і розвиток європейської культури у період раннього модерну. Адже це в багатьох смислах надзвичайно важливий і цікавий, різноманітний у своїх конкретних культурних ініціативах та багатоаспектних проявах у тому чи іншому контексті час. Проте цей підручник – це чи не перший у своєму роді, який настільки рельєфно вирізняється високим ступенем інформативності, вдало підібраним фактологічним матеріалом, глибокими авторськими узагальненнями.

Підкреслюючи безперечну ерудицію авторів, хочу зазначити, що величезний матеріал, який вони опрацювали, слугує водночас і надійним ґрунтом для узагальнення та креативної інтерпретації самими студентами. І, що не менш важливо, він розроблений з методичного погляду так, аби студент, вивчаючи за ним історію та теорію формування європейської ранньомодерної культури, мав усі можливості формулювати власні думки, розвивати аналітичні судження та доходити до самостійних висновків з конкретних проблемно-тематичних блоків, які увиразнюють складний творчий процес тієї епохи. Процес, котрий, як ми бачимо, надзвичайно насичений неповторними постатями (у підручнику згадано 777 більше чи менше визначних імен), важливими історичними подіями, неочікуваними явищами і тенденціями, які характеризують непростий, а іноді й драматичний духовно-культурний і суспільно-політичний розвиток країн Європи, що їх автори підручника логічно й послідовно осмислюють, трактуючи в контексті сучасних ідейно-ціннісних концепцій і смислових рефлексій.

Прикметно, що автори, розглядаючи культурний розвиток і формування національних культур конкретних країн Європи (починаючи з Німеччини і завершуючи Угорщиною, Трансильванією та Дунайськими князівствами), витлумачують їх у загальноєвропейському культурно-цивілізаційному контексті. Це важливо, оскільки якраз забезпечує підручникові цілісність та концептуальність. А тому культура ранньомодерної Європи в уяві читача постає як неоднозначна за генезою, багатопланова, сповнена протиріч і різновекторності, проте спрямована до майбутньої спільності динамічна система з усіма ознаками гомеостазу.

Цінність і перевага підручника «Культура ранньомодерної Європи», на нашу думку, в тому, що його фактологічний матеріал, в силу вдалої структурованості тексту, дає можливість міцно засвоїти зміст і специфіку складних, контраверсійних за своєю суттю культурних процесів, що розгорталися у ранньомодерній Європі, в надрах якої формувалися свідомість модерну і нова культурно-цивілізаційна парадигма розвитку не лише Європи, а й світу.

До того підручник легко читається, він буквально кличе тебе в захоплюючу подорож культурними просторами європейських країн, де можна зустрітися з титанічними сподіваннями європейського суспільства на перебудову світу, переконатися в утопічності та проблемності реалізації ренесансного гуманістичного ідеалу, бурхливою внутрішньою конфліктністю, зумовленою боротьбою поліцентричних за власною природою етнічно-національних первнів, з одного боку, й генералізуючим, доцентровим впливом християнської релігії та Церкви – з іншого.

Але саме це, як ми бачимо з авторських конотацій, зумовило не лише розчарування та кризи, а й сприяло пошуку потужного культурно-цивілізаційного імпульсу, актуалізувало

потребу обґрунтування принципово нової цивілізації, опертої на досягнення науки і техніки, динаміку й енергію європейської «ранномодерної» душі.

Загалом, підручник «Культура ранньомодерної Європи» – це актуальний, глибокий за науковим змістом, унікальний за потенціальними педагогічними результатами й зразковий за рівнем академічної риторики проект, який, сподіваюся, знайде свою популярність і заслужену оцінку серед наукової та освітянської спільноти.

Резюмуючи, хотілося б зазначити, що автор рецензії мав нагоду брати участь у двох презентаціях цього підручника. Загалом їх було п'ять у великих містах України і, зокрема, у Києві та Харкові. Усі вони пройшли на високому організаційному та представницькому рівнях.

Спочатку підручник презентували у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди», яким успішно упродовж багатьох років керує один із його авторів – В. Коцур. Захід відбувся в конференц-залі імені Василя Сухомлинського. Крім, звісно, авторів участь у презентації взяли багато науковців і педагогів вишу і, зокрема доктори історичних наук І. Довжук, В. Милько, В. Молоткіна, А. Бойко-Блохіна (з Мюнхена, яка запропонувала перекласти підручник німецькою мовою), доктор мистецтвознавства Т. Мартинюк, а також кандидати наук, аспіранти та працівники наукової бібліотеки університету.

У Києві – 25 травня 2017 р. – під час презентації в книгарні-кав'ярні «Довженко. Книги. Кава. Кіно» з високою позитивною оцінкою інтелектуального доробку В. Коцура та В. Балуха виступили заступник директора Інституту історії НАН України, член-кореспондент НАН України О. Реєнт, доктор історичних наук Б. Андрусишин (Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова), доктор культурології П. Герчанівська (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва) та ін.

Із Києва презентаційний кортеж із шанованими авторами, їхніми шанувальниками та конструктивними критиками вирушив до Харкова, де в Гуманітарно-педагогічній академії та Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди продовжилося обговорення підручника. Тут під час його презентації, що відбулися так само на високому організаційному та представницькому рівнях, з позитивними відгуками виступили ректор університету І. Прокопенко – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України; доктор історичних наук, професор С. Бережна; доктор педагогічних наук, професор, ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії Г. Пономарьова та ін.

Варто наголосити, що підручник «Культура ранньомодерної Європи» – десятий у творчому доробку цих вчених і педагогів, які привідкрили присутнім завісу власних ще амбітніших інтелектуальних проектів. За підсумками презентації В. Балуха було нагороджено черговою почесною відзнакою Національної асоціації краєзнавців України медаллю М. Сікорського. Нагороду вручив О. Реєнт – голова Національної асоціації краєзнавців України.

Надійшла до редакції 28.05.2017 р.